

ኢትዮጵያ የሚለው ቃል ትርጉም

ገ/ኢ.ጐርፉ 12-24-16

“ኢትዮጵያ” የሚለው ቃል ትርጉሙንና አመጣጡን ለመመርመር በ ፲፱፻፹፩ (1987 እ.ኤ.አ.) በወጣው ሰምና ወርቅ በተባለው የምርምር መጽሔት ፪ኛ ዓመት፣ ቁጥር ፬ አጥር ያለ ጽሑፍ አቅርቦን፣ አንዳንድ ምሁራን፤ “ኢትዮጵያ ማለት ከግሪክ ቋንቋ የመጣ ቃል፣ ‘ፊቱ በፀሐይ የተቃጠለ፣ የተጠበሰ፣ ያረረ’ ማለት ነው...” የሚሉት ትክክል እንዳልሆነ ለማሳየት፤ ናይጆርያ የሚባል አገርና፣ (Nigeria) ኒጆር (Niger) የሚባሉ አገርና ወንዝ በአፍሪካ እንዳሉ ጠቅሰን፣ ኔግራ፣ ኔግሮ፣ ኒገር፣ ኔግሪትዮድ (Negra, Negro, Nigger, Negritude) ለሚሏቸው ቃላት ወደ ላቲን/እንግሊዝኛ ቋንቋ ለመግባት ምክንያት ሆኑ እንጂ፣ ከላቲን ቋንቋ ተወስዶ ለአፍሪካ አገሮችና ወንዝ የተሰጠ ስም አይደለም በማለት፣ ኢትዮጵያ የሚለውም ቃል እንዲሁ ጥንታዊ ምንጩ ከግሪክ ሳይሆን ከሃገራችን የወጣ ቃል መሆኑን ለመግለጽ ሞክረን ነበር።

አንድ-አንድ ቃላትን ስንመረምር በውስጣቸው የተደበቀ ምስጢር እናገኛለን። የተደበቀውን ምስጢር ለማግኘት ጥልቅ የታሪክና የቃላት ምርምርና ጥናት (Philology / Etymology) ማድረግ ያስፈልጋል። በብዙ ምርምርና ጥናትም ምስጢሩ የሚገለጥበት ጊዜ አለ። ለምሳሌ በግዕዝ፣ በትግርኛና፣ አማርኛ ‘አነ’፣ ‘እኔ’ የሚሉ ቃላት ስናገኝ፣ በላቲን/በእንግሊዝኛ ደግሞ ‘አይ’ (I - እንግሊዝኛ)፣ ‘ኢዮ’ (Io -ጣልያንኛ) አሏቸው። በግዕዝ፣ ትግርኛና፣ አማርኛ ‘ዓይን’ ‘ዓይኒ’ ለሚሉ ቃላት ደግሞ፣ በእንግሊዝኛ አይ (eye) እናገኛለን። በአማርኛና ትግርኛ፣ ‘ያለቀለት ጉዳይ’ ለማለት ‘ሙት፣ የሞተ ነገር’፣ ስንል በእንግሊዝኛ ‘ሙት ኢሹ’ (moot issue) ይላሉ። በግዕዝና፣ ትግርኛ፣ ‘መርዓ’ ስንል፣ በእንግሊዝኛ (marriage) ‘መረጅ’ ይላሉ። ፈርአን (Pharaoh) ከሚባል ጥንታዊ የግብፅ ንጉሥም ወደ ግዕዝ፣ ትግርኛና አማርኛ፣ እንዲሁም ወደ እንግሊዝኛ ቃላት፣ ‘ፈሪሃ’ ‘ፍርሐት’ ‘fear’ (ፊር) ለሚሏቸው ቃላት ምንጭ የሆነ ይመስላል። ንጉሡ ታላቅና የሚፈራ የነበረ ነው የሚመስል። እነዚህን ለምሳሌ አቀረብን እንጂ እንደዚህ ብዙ የቃላት መቀራረብ እናገኛለን። “ማን ከማን ወሰደ? ታሪካዊ አመጣጡና አወራረዱስ እንዴት ነው?” የሚሉትን ጥያቄዎች ለመመለስ ነው የቃላት ጥናትና ምርምር የሚያስፈልግ።

አንድ-አንድ ቃላትም ከቋንቋችን ፈልቀው ይወጡና ዓለምን ዞረው ተመልሰው ሲመጡ ብርቅ አድርገን እንቀበላቸዋለን። ለምሳሌ በኃይለሥላሴ ዘመን ያኔ ልዕልት ፀሐይ ሲባል ከነበረው ሆስፒታል ጎን አዲስ የሕንፃ ኮሌጅ ተከፍቶ፣ ‘የመሃንድስ ኮሌጅ’ በመባል ይታወቅ ነበር። መሃንድስ ማለት ምን ማለት ነው? መሃንድስ ማለት መሃናስ/መሃንዳስ ከሚል የዓረብኛ ቃል የመጣ ሲሆን፣ እርሱ ደግሞ ሃነፀ፣ ይሃንፀ፣ ማነፀ፣ ማሕፀን (ሕፃን የሚታነፀበት ቦታ) ... ወዘተ ከሚሉ የግዕዝ፣ የትግርኛና፣ የአማርኛም ቃላት ይዛመዳል። እንግዲያውስ ማነፀ ከሚለው ቃል መሃንዳስ ሆኖ ተጣመመና፣ ከዚያም መሃንድስ ተብሎ፣ ዞር ተመልሶ ብርቅ ቃል ሆኖብን ለሕንፃ ኮሌጅ መጠሪያ ሆነ። አሁንም ቢሆን ኢንጂነር ለማለት መሃንድስ ሲባል እንሰማለን።

ሌላም ቃል ፋጡማ/ፋጢማ የሚል ስም ስንመለከት፣ ከነብዩ ሙሐመድ ሴት ልጆች ለአንዷ የተሰጠ መጠሪያ ነበረ። በዓረብኛ አባባል ግን ጠ/ጸ የሚለው ሳይሆን ተ የሚለው ፊዴል ድምፅ ነው። ይህም ማለት፣ ቃሉ “ፈቲማ” ብለው ሲሉ፣ ትርጉሙም፣ ፍጽምት፣ (Perfect) ማለት ነው። ስለዚህ ፈቲማ ማለት፣ ፈጸማ (ትግረኛ) ፈጸመች (አማርኛ) ማለት ነው።

ከሃያ አምስት ዓመታት በፊት ሰምና ወርቅ በተባለው የምርምር መጽሔት (1987 እ.ኤ.አ.) ያቀረብነው፡ “ኢትዮጵያ የሚለው ቃል ትርጉሙ ምን ማለት ነው? ኢትዮጵያ የሚባለው ንጉሥስ ለምን ይህ ስም ተሰጠው... ብለን በጠየቅንበት ጊዜ አጥጋቢ መልስ ባለማግኘታችን ቋንቋ ለሚመረምሩ (linguists) እንዲያተኩሩበት በዚህ እንተወደድን” በማለት ምርምሩን ደመደምነው። ይሁንና ካለፉት ሃያ አምስት ዓመታት እስከ ዛሬ የቀረበ መልስ ስላላገኘንና፣ ጥያቄውም በአዕምሮአችን ሲብላላ ስለቆየ፣ የዚህ ጥያቄ መልስ ይህ ይመስላል ብለን የደረሰንበትን ጭብጥ በዚህ የምርምር ጽሑፍ ለማቅረብ ተነሳን።

፩ኛ የታሪክ ምርምር

በተከለ ጻድቅ መኩሪያ የተጻፈው “የኢትዮጵያ ታሪክ፣ ኑብያ፣ (ናፓታ-መርጭ)” በተባለው መጽሐፍ በገጽ 19-22 የካም ወገን የሆኑ 22 ነገሥታትን ስምጠቅሶ፣ 55 ዓመት ከገዛው ከአክናሁስ ወይም ሳባፎኛ (1985-1930 BC) ከክርስቶስ ልደት በፊት አንስቶ የ29 ነገሥታትን ስም አስቅምጦ፤ “...ራማ የተባለ የህንድ ንጉሥ ወደ ኢትዮጵያ ዘምቶ ማሸነፉንና ሕዝቡን እንደ ባርያ...” ይገዛው እንደ ጀመረ ያትታል። ከዚያ ግን ሦስት የዮቅጣን ልጆች ተባብረው ተነስተው እሸነፉት፣ ገድለውም፣ አግዓዝያን (ነፃ አውጭዎች) ተብለው መንግሥቱን እንደ ያዙ ገልጾ፣ ከዚያ ቀጥለው የነገሡትን የ52 የኢትዮጵያ ነገሥታት ስም ይዘረዝራል። ከፊተኞቹ 29 ነገሥታትም የመጀመሪያዎቹ 10 ነገሥታት የሚከተሉት ናቸው፡-

ጽፏል

ተከታታይ	ስም	የግዛት ዘመን	ከክርስቶስ ልደት በፊት
፩	አክናሁስ ሳባ ፣ ጀኛ ፣	፶፭	፩፻፶፱፻፳፭ — ፩፻፶፱፻፴፱
፪	ነክህቲ ፣ ካልንሶ ፣	፵	፩፻፶፱፻፴፱ — ፩፻፶፱፻፶፯
፫	ክሲዮፒ ፣	፲፬	፩፻፶፱፻፶፯ — ፩፻፶፱፻፸፭
፬	ሳቢ ፣ ጀኛ ፣	፲፭	፩፻፶፱፻፸፭ — ፩፻፶፱፻፶፯
፭	ኢትዮጵስ ፣ ጀኛ ፣	፶፮	፩፻፶፱፻፶፯ — ፩፻፶፱፻፶፯
፮	ባክንጽን ፣ ናወር ነጋሪ ፣	፴	፩፻፶፱፻፶፯ — ፩፻፶፱፻፶፯
፯	ቱትኤም ሔብ	፳	፩፻፶፱፻፶፯ — ፩፻፶፱፻፶፯
፰	ሔርሐቶር ፣	፳	፩፻፶፱፻፶፯ — ፩፻፶፱፻፶፯
፱	ኢትዮጵስ ፣ ጀኛ ፣	፴	፩፻፶፱፻፶፯ — ፩፻፶፱፻፶፯
፲	ሰኑካ ፣ ጀኛ ፣	፲፯	፩፻፶፱፻፶፯ — ፩፻፶፱፻፶፯

ከዚህም ዓምድ እንደሚታየው ኢትዮጵያ ፩ኛ ከ1856-1800 ከክርስቶስ ልደት በፊት፣ ለ56 ዓመት መንገሡ፣ ኢትዮጵያ ፪ኛው ደግሞ ከ1730-1700 ከክርስቶስ ልደት በፊት፣ ለ30 ዓመት ያህል መንገሡ በታሪክ ተጽፏል። ይህንን ያላነበቡ ምሁራኖቻችን ግን ኢትዮጵያ ማለት ከግሪክ ቋንቋ የመጣ ቃል፣ ‘ፊቱ በፀሐይ የተቃጠለ፣ የተጠበሰ፣ ያረረ ማለት ነው’ ይሉናል።

ታላቁ የግሪክ ተራኪና ባለ ቅኔ፣ ሆመር የኖረው 800 - 700 ከክርስቶስ ልደት በፊት ሲሆን፣ የግሪክ ስልጣኔ ዘመን ወይም የሄሌኒስቲክ ኤጅ (Hellenistic Age) ተብሎ የሚታወቀውም ከታላቁ እስክንድር ዘመን አንስቶ፣ ማለትም 300-30 ከክርስቶስ ልደት በፊት ድረስ ያለው ጊዜ ነው። ይህ ማለት ኢትዮጵያ ፩ኛ ከባለቅኔው ከሆመር በፊት አንድ ሺሕ ዓመት ቀድሞ የነገሠ ንጉሥ ነው።

እንግዲያውስ ምሁራኖቻችን ኢትዮጵያ ማለት ከግሪክ ቋንቋ የመጣ፣ ‘ፊቱ በፀሐይ የተቃጠለ፣ የተጠበሰ፣ ያረረ ማለት ነው’ ሲሉን፣ ሊመልሷቸው የማይችሉ ሁለት ጥያቄዎች አሉን።

1 - የጥንት የሃገራችን ነገሥታት የግሪክን ቋንቋ ከሆመር መወለድ በፊት አንድ ሺሕ ዓመት አስቀድመው እንደምን ዐወቁት? ዘመኑ አቴናውያንና ስፓርታውያን የእርስ-በርስ ጦርነት (peloponnesian war 431-404 ከክርስቶስ ልደት በፊት) አንድ ሺሕ አራት መቶ ዓመት በፊት ነው። የግሪክ ቋንቋም በአካባቢው ከነበሩ መቆዶንያ፣ ማግያር፣ አናጦልያ... ወዘተ ከመሳሰሉት ቋንቋዎች በምኑም ተለይቶ የሚታወቅ፣ ወይም የገነነ ልሳን አልነበረም። ስለዚህ እንዴት ተብሎ ይህንን ስም የሃገራችን ነገሥታት ከግሪክ ቋንቋ ወሰዱት ማለት ይቻላል?

2 - ቋንቋውን ቢያውቁና ቃሉን ከግሪክ ወሰዱት ብንልም፣ እንዴት የሃገራችን ነገሥታት ራሳቸውን፣ “ፊታችን በፀሐይ ያረረ፣ የተጠበሰ፣ የተቃጠለ ነውና ራሳችንን ኢትዮጵያ፣ ‘ፊታቸው በፀሐይ ያረረ፣ የተጠበሰ፣ የተቃጠለ’ ብለን እንጥራ...” ብለው የራሳቸውን የንግሥ ስም አወጡ? ይህ ዓይነቱ አባባል ይታመናል? ፈጽሞ የማይመስል ወሬ ነው።

ምሁራኖቻችን እነዚህን ሁለት ጥያቄዎች ሲጠየቁ፣ “አፋፍ-ላፋፍ ስትሄድ አግኝቶ ሚዳቋ፣ በጅራቷ ብይዛት ዓይኗ ፍጥጥ አለ...” እንደሚሉት ዓይናቸውን ከማፍጠጠና ከመቅበዝበዝ በቀር ሌላ የሚያድርጉት ሆነ የሚሰጡት ምንም መልስ የላቸውም።

በግሪክ ቋንቋ Αἰθιοπία (አይትዮፕያ) ማለት ፊቱ በፀሐይ የተቃጠለ፣ የተጠበሰ፣ ያረረ ማለት ለመሆኑ አያጠያይቅም። ጥያቄው፣ የትኛው ቃል ከየትኛው መጣ? ነው። ግሪኮች የሃገራችን ጥቁር ሰው አይተው ነው ቃሉን ወደ ቋንቋቸው ያስገቡት፣ ወይስ የሃገራችን ነገሥታት ናቸው ስማቸውን ከግሪክ ቋንቋ ወስደው ለራሳቸው መጠሪያ ያደረጉት? ጥያቄው ይህ ነው!

የዚህ ዓይነቱ የተዛባ አስተሳሰብ የተላበሰ አንድ የሃይማኖት መሪ፣ “...ድንቅና ተአምር የሆነ የእግዚአብሔር ጥበብ የሚገርም ነገር አለ፣ ዓይናችን፣ አፍንጫችንና፣ ጆሮአችን እንዴት ብሎ ለመነጻር እንደሚገጥም ሆኖ መፈጠሩ ዕጹብ አይደለም?” እያለ ሰብኳል ይባላል። ይህ ግን የትኛው ቀዳሚ፣ የትኛው ኋለኛ መሆኑን ባለማወቅ ነው። መነጻር ነው ለዓይን፣ ለአፍንጫና ለጆሮ እንዲገጥም ሆኖ የተሠራ እንጂ፣ ፊታችን ለመነጻር እንዲገጥም ሆኖ አልተፈጠረም። ጥልቀት የሌለው ዐውቃለሁ ባይነት ግን ለእንዲህ ዓይነቱ መዘላበድ ያጋልጣል።

፪ኛ የቃላትና የፊዴላት ምርምር

‘ፕ’ ‘ጳ’ ‘ጠ’ ‘ተ’

በመጀመሪያ (Αἰθιοπία) ‘አይትዮፕያ’ ‘ኢትዮጵያ’ የሚሉ ቃላት ለመሆኑ የሃገራችን ቃላት ናቸው ወይ ብሎ መጠየቅ ተገቢ ነው። ለመሆኑ ከግዕዝ፣ ከአማርኛና፣ ከትግርኛ ቋንቋዎች “ጳ” ወይም “ፐ” የሚል ፊደል ያላቸውን ቃላት ብንፈልግ ምን እናገኛለን?

በግዕዝ በትግርኛና በአማርኛ ፖሊስ ከሚል ቃል ሌላ ‘ፐ’ ፊደል ያለበት ምን ቃል ካለ? ምንም ያለ አይመስለንም። የሃገራችን ስውም ፖሊስ ከማለት ‘ቦሊስ’ ማለት ነው የሚቀናው፤ ኢትዮጵያ ከማለትም ይጠብያ ማለት ይቀልጠዋል። ‘ፐ’ እና ‘ጳ’ የሚባሉ ፊደላትም ወደ ሃገራችን የፊደል ሰነድ የገቡት በቅርብ ጊዜ ከመሆኑም በላይ፣ የውጭ ቃላትን ለመጻፍ እንዲያመቹ ተብሎ መሆኑ ግልጽ ነው። በፊደላት ሰንጠረዥም ከሁሉ በታች፣ ወይም ከመጨረሻ በታ መስፈራቸው ኋላ የመጡ ለመሆናቸው ተጨማሪ ማስረጃ ነው።

‘ጳ’ የሚል ፊደል ያላቸውን ቃላት የሃገራችን ቋንቋዎች ብንፈልግም፤ ጴጥሮስ፣ ጳውሎስ፣ ቆጵሮስ፣ ጠረጴዛ ወዘተ... እናገኛለን። ይሁንና እነዚህ ሁሉ የውጭ ቃላት፣ ከመካከለኛው ምስራቅና ከኤውሮጳ የገቡ እንጂ የሃገራችን ቃላት አይደሉም። ‘ጠረጴዛ’ የሚል ቃልም ትራፔዛይድ (trapezoid: a rectangular shaped object) ከሚለው የላቲን/የእንግሊዝኛ ቋንቋ የተገኘ እንጂ በመሰረቱ የአማርኛ ቃል አይደለም። በጥንታዊ ግዕዝ ጽሑፍም ስንመለከት፣ ‘ክሊዎፓትራ፣ የፕቶሎሚ ልጅ’ ለማለት፣ “አከልኡበጥራ፣ ወለተ በጥሊሞስ” ይላታል። ይህ የሚያሳየው “ፐ” የሚባል ፊደል በጥንታዊ የሃገራችን ቋንቋዎች ፈጽሞ እንዳልነበረ ነው። ክሊዎፓትራና አባቷ ፕቶሎሚ ግን ዘራቸው ግሪክ፣ ታላቁ እስክንድር ግብፅን አሸንፎ ከዚያው በኋላ ተከሷቸው የሄደ የግሪክ ገዢዎች ስለሆኑ፣ ስማቸው የግሪክ ስም ነው። ‘ፐ’ የሚል ፊደልም አለበት።

ይህንን የፊደላት ጥያቄ ያመጣነው ጥንታዊው የሁለቱ ነገሥታት ስም አጠራር ‘ኢትዮጲስ’ ወይም ‘ኢትዮፒስ’ ሊሆን እንደማይችል ለማስረዳት ነው። እንግዲያውስ ከዚህ የቃላት ምርምር የምናገኘው ነገር ካለ ይኸ ነው፤ በትክክለኛው ጥንታዊ አባባል ኢትዮጲስ፣ ኢዮጲስ፣ ኢቶፒስ፣ ኢቶፒስ... የሚሉ ስሞች ፈጽሞ የሃገራችን ነገሥታት ስም ሊሆኑ እንደማይችሉ ነው።

ስለ ‘ጠ’ ፊደል ካነሳን ደግሞ በግሪክ ቋንቋና በሌሎችም የኤውሮጳ ቋንቋዎች ‘ጠ’ የሚል ድምፅ የላቸውምና ‘ጠ’ የሚለውን በ ‘ተ’ እና ‘ፐ’ በሚሉ ፊደላት ይተካቸዋል። እንግዲያው ትክክለኛው አባባል ‘ይቶፒስ’ ሳይሆን “ይጠብስ” መሆን ይገባዋል እንላለን። ግሪኮች ‘ጠ’ ማለት ስላልቻሉ ነው (Αἰθιοπία) ‘አይትዮፕያ’ ያሉት። እኛም ይኸው እስከ ዛሬ ኤውሮፓ ከማለት ኤውሮጳ እንደሚቀናን ማለት ነው።

የውጭ ታሪክ ጸሓፊዎች እነ ዮሴፍ ሃለቪ (Josph Halevi)፣ እኖ ሊትማን (Enno Litman)፣ ኤድዋርድ ግላሴር (Edward Glaser)፣ ኮንቲ ሮሲኒ (Conti Rossini)፣ ጄ. ሪክማንስ (G. Rickmans) የመሳሰሉትና ሌሎችም የውጭ አገር ሰዎች ያቀረቡት ጽሑፍ ይጠብያ ለማለት ስላልቻሉ ይቶፕያ፣ ኢቶፕያ፣ ሆኖ ወደ ቋንቋችን ሲተረጎም ‘ኢትዮጵያ’ ተብሎ ሊጻፍ ቻለ እንጂ ይህ ስም ትክክለኛ የሃገራችን ይሁን የንጉሥቻችን ስም እንዳልሆነ ግልጽ ነው።

በሃገራችን ታሪክ የምናገኘው ሐቅ ደግሞ፣ “ይጠብያ”፣ “ይጠብስ” የሚል ስም ለሕዝብና ለሃገር ቀርቶ ለተራ ንጉሥም የማይሰጥ እንደ ነበረ ነው። ሕዝቡ ነገደ አግዓዝያን፣ አገሩ ብሔረ አግዓዚ፣ ቋንቋው ልሳነ ግዕዝ ነበር። ነገሥታቱም በየክፍለ-ሃገሩ ስም፣ የትግራይ ንጉሥ፣ የወሎ ንጉሥ፣ የጎጃም ንጉሥ፣ የሸዋ ንጉሥ...

ወዘተ፤ ይባሉ ነበር። “ይጡብያ” ተብሎ የሚታወቀው ሁሉን የጠቀለለ ንጉሠ-ነገሥቱ ብቻ ነበር። ይህም የጥንቱን የይጡብስ ንጉሥን ጠቅላይ ስም ወራሽነት መያዙ ለማሳየት ሆነ ብሎ የተደረገ ብልሐት ይመስላል።

ይጡብስ ማለትስ ምን ማለት ነው? በግዕዝ በትግርኛና በአማርኛም “መጥበስ” የሚል ቃል አለ። ቃሉም ሲራባ፤ ጠበሰ፤ ተጠበሰ፤ ይጠብስ፤ ትጠብስ፤ ጥቡስ፤... ወዘተ፤ እያለ ይራባል። እንግዲያውስ ይጡብስ ማለት ጥንታዊ ትርጉሙ፤ ይጠብሳል፤ ያቃጥላል፤ ኃይለኛ ንጉሥ ነው! ተብሎ ጠላቶችን ለማስፈራሪያ የወጣ ስም ይመስላል እንጂ ከግሪክ ቋንቋ ተወስዶ ለሃገራችን ነገሥታት ‘ፊቱ የተጠበሰ፤ በፀሐይ የተቃጠለ’ ተብሎ የተሰጠ ስም ነው ማለት አይቻልም።

ይህንን የምንለው ኢትዮጵያ የሚለው ቃል ከግሪኮች የመጣ ነው ለሚሉት አገል ምሁራን ስትተታቸውን ለማሳየት ነው እንጂ፤ በየዘመናቱ ኢትዮጵያ የሚለው ቃል ልዩ-ልዩ ትርጉሞች እንደ ተሰጡት አይጠረጠርም። ለምሳሌ ኢትዮጵያ ማለት መልካም መዓዛ ያለው ዕጣን ነው የሚሉ አሉ። የለም፤ ታላቅና ጠቅላይ ማለት ነው የሚሉም አሉ። ከዘመናት ብዛትልዩ-ልዩ ትርጉሞች እንደተሰጡት አያጠራጥርም። የሚደንቀው ነገር ግን መሃነስ/መሃንደስ የሚል ቃል ዓለምን ዞር ወደኛ መሃንድስ ሆኖ ሲመለስ ህንፃ የሚለውን ትርጉሙን እንዳልሳተ፤ ‘ይጡብስ’ የሚለውም ቃል እንዲሁ የቃሉ አባባል ትንሽ ተወላግዶ በግሪኮች አነጋገር ‘ይቶፒስ’ ቢባልም የመቃጠልና የመጠበስ ትርጉሙን ሳይስት እንደ ተቀመጠ ለብዙ ዘመናት የቆየ ይመስላል።

እዚህ ላይ ‘ይህ እንዴት ሊሆን ቻለ?’ ብሎ መጠየቅ ተገቢ ነው። ምናልባት በይጡብስ ዘመን የሃገራችን ተጓጉሮች ወይም ነጋዴዎች ከግሪክ ሰዎች ጋር ለመጀመሪያ ጊዜ ሲገናኙ፤

- “እናንተ እነማንናችሁ?” ብለዋቸው ይሆናል።
- “የይጡብስ ሰዎች ነን” ብለው መልሰዋል።
- “ይጡብስ ማለትስ ምን ማለት ነው?” ብለው ሳይጠይቋቸው አልቀሩም።
- “የሚያሳርር፤ የሚያቃጥል፤ የሚጠብስ ኃይለኛ!” ማለት ነው ብለው አስረድተዋቸዋል።

ከዚያ ወደያ ግሪኮችጠቆር ያለውን ሰው ባዩ ቁጥር (Αἰθιοπίς) “ይጡብስ” እያሉ መጥራት ጀምረው፤ ቃሉም ወደ ቋንቋቸው ከመግባቱም በላይ፤ “ይጡብስ” የሚለውን ጥንታዊውን ትርጉም ሳይስት ለጥቁር አፍሪካዊ ሁሉ ‘ፊቱ የተጠበሰ፤ በፀሐይ የተቃጠለ’ (Αἰθιοπία) ‘ኢትዮጵያ’ የሚል መጠሪያ ለመሆን የበቃ ነው የሚመስል።

ምርምራችን በዚህ ያበቃል። ገ/ኢ.ጐርፉ።